

Pedagogiska samtal om informations- sökning

Ett högskolepedagogiskt utvecklingsprojekt
för handledande bibliotekarier vid
Södertörns högskolebibliotek

Therese Lind
Södertörns högskolebibliotek
Juni 2015

Skrifter från Södertörns högskolebibliotek

2017:1

Projektledare: Therese Lind.

Deltagare: Mats Alexandersson, Djuna Franzén, Frida Frimodt, Maria Hermansson, Jessica Jonsson, Dace Lagerborg, Annika Rydholm och Johanna Säll.

Innehåll

Inledning.....	1
1.1 Sammanfattning	1
1.2 Bakgrund	1
1.2.1 Utmaningar.....	2
1.4 Utvecklingsprojekt	3
2.Handledningskurs	6
2.1 Innehåll	6
2.2 Workshop 1	7
2.3 Workshop 2	9
3. Avslutning	11
3.1 Utvärdering	11
3.2 Resultat	13
4. Litteraturförteckning	17
5. Bilaga	18

Inledning

1.1 Sammanfattning

Hur blir vi som handledande bibliotekarier ännu bättre på pedagogiska samtal med studenterna om informationssökning i samband med akademiskt skrivande – och hur *upprätthåller* vi denna kompetens? I denna rapport beskrivs hur handledningsgruppen på Södertörns högskolebibliotek under 2014 arbetade med dessa frågor inom ramen för ett högskolepedagogiskt utvecklingsprojekt. Projektets mål var dels att öka deltagarnas medvetenhet om vad det innebär att handleda och utveckla fler pedagogiska verktyg vid handledningssamtal, dels att hitta nya former för kompetensutveckling när det gäller handledning. Projektet genomfördes i form av en poänggivande kurs i samarbete med en högskolepedagogisk konsult. Kursen bestod av två workshops där deltagarna fick möjlighet att fördjupa sig i litteratur om handledning samt samtala och reflektera kring sin egen handledningspraktik genom praktiska övningar. Projektet resulterade bland annat i att handledningsgruppen tar med sig "metakommunikation" som ett användbart pedagogiskt verktyg både vid fysiska och digitala möten samt "reflektion genom skrivande" som en givande kompetensutvecklingsmetod. För att utveckla handledningstjänsten vill biblioteket framöver även testa drop-in handledning som komplement till den ordinarie tidsbokade handledningen.

1.2 Bakgrund

En central del av Södertörns högskolebiblioteks verksamhet är att stödja högskolans studenter i att självständigt och kritiskt söka, värdera och använda vetenskaplig information i samband med akademiskt skrivande. Vi ger pedagogiskt stöd när det gäller informationssökning på flera olika sätt. Utöver integrerade undervisningstillfällen i högskolans utbildningar på främst A/C-nivå samt vägledning via bibliotekets kundtjänst (infodisk, telefon, chatt och e-post), erbjuder vi även individuell bokningsbar handledning för studenter som behöver fördjupat stöd.

Tjänsten *Handledning i informationssökning* har funnits på biblioteket sedan 2006. Från början kallades den *Boka en bibliotekarie*, men 2009 bytte vi namn för att tydligare signalera vårt pedagogiska syfte – handledningen är ett stöd i studenternas lärandeprocess.

Studenter bokar handledning via ett formulär på vår webbplats. I formuläret ber vi studenterna fylla i vilket ämne och nivå de läser, vad de skriver uppsats om, vad de behöver hjälp med under handledningen samt vilka sökord och sökverktyg de använt. Handledning erbjuds dagtid på vardagar och brukar pågå ca 30–60 minuter. Vi har ett särskilt handledningsrum, *Infoverkstan*, vägg i vägg med Studieverkstans lokaler i biblioteket. Vid behov kan handledningen även ges via e-post eller telefon. Det är ungefär en veckas väntetid för att få en tid och under perioder med många förfrågningar kan biblioteket bli tvungna att tacka nej till bokningar alternativt erbjuda handledning i grupp. I regel kan en student få handledning max en gång per uppgift.

Bibliotekets handledningsgrupp består av nio bibliotekarier, varav en till två personer är ansvariga för tjänsten och administrerar de bokningar som kommer in via webbformuläret. Som handledande bibliotekarie är man beredd att ta minst fyra handledningstillfällen per termin och inom alla ämnen. När man fått en bokning kontaktar man studenten snarast möjligt och kommer överens om tid och plats, samt förhör sig mer kring vad studenten vill ha hjälp med. Vi lägger ungefär en timmes tid på förberedelser inför varje handledningstillfälle.

Oftast bokas handledning i samband med studenternas självständiga examensarbeten, en möjlighet som under 2012–2014 nyttjades av drygt 250 studenter på Södertörns högskola. Det rör sig både om studenter som är väldigt ambitiösa och självgående och om studenter som har större behov av stöd och kört fast. Vanliga problem är att hitta tillräckligt med tidigare forskning, identifiera vad som kännetecknar vetenskapligt material och få fler relevanta träffar vid sökning i databaser. Under handledningen får studenten tillsammans med en bibliotekarie bland annat arbeta med att identifiera ämnesrelevanta sökverktyg, formulera effektiva sökord, utveckla sök tekniska kunskaper och föra källkritiska resonemang i relation till sökresultaten. Här har biblioteket en viktig roll att fylla som ett kompletterande stöd jämte ämneshandledare och texthandledare från Studieverkstan under studenternas uppsatsprocess.

1.2.1 Utmaningar

Från bibliotekets sida är handledningen ett pedagogiskt tillfälle med fokus på studenternas lärande snarare än att få fram ett visst antal texter. Det innebär att studenterna förväntas komma väl förberedda och vara aktiva inför och under mötet – det är deras erfarenheter som är utgångspunkten för tillfället. Handledningen fokuserar alltså

inte på generella sökstrategier, utan kopplas alltid till den specifika uppgift och det problem studenterna har. Vårt mål är att hjälpa dem vidare i informationssöknings- och uppsatsprocessen, vilket utöver specialiserade söktekniska kunskaper även kräver en stor portion flexibilitet och lyhördhet i själva mötet.

I likhet med en undersökning från Malmö högskolas bibliotek märker vi att studenter som bokar handledning ofta har stora svårigheter att uttrycka vad de behöver hjälp med och att deras frågor i många fall tangerar det stöd som ges av ämnehandledare och Studieverkstan (Lundgren & Sedvall 2012). Detta blir extra svårt i kombination med att vi oftast bara träffar dem vid ett tillfälle samt generellt saknar förkunskaper om just deras uppsatsämnen. Att som bibliotekarie ge handledning i informationssökning kräver därmed en god kännedom om den akademiska kontext som studenterna befinner sig i, samt en bred pedagogisk repertoar för att genom samtal ta reda på och kunna möta studenternas skiftande behov. (För en vidare diskussion om bibliotekariers förutsättningar vid handledning i informationssökning, se till exempel Hansson 2009).

Bibliotekets handledningsgrupp har haft återkommande intern fortbildning när det gäller användbara sökverktyg, och genom läsecirklar har vi de senaste åren även fördjupat oss kring informationssökning i relation till akademiskt skrivande. Ett återkommande önskemål som förts fram av de handledande bibliotekarierna har dock varit att fördjupa den pedagogiska kompetensen som handledare. Medan vi under bibliotekarietutbildningen fick lära oss strategier för referenssamtal, kände vi ett behov av att göra det samma när det gäller själva *handledningssamtalet*. Det är bara ett fåtal i gruppen som även arbetar med undervisning och därmed kontinuerligt möter lärare och studenter inom en liknande kontext. Dessutom kommer förfrågningarna om handledning med ojämna intervaller, med följderna att det ofta blir en viss startsträcka när det är dags för ett nytt handledningstillfälle. Hur blir vi ännu bättre på pedagogiska samtal med studenterna om informationssökning i samband med akademiskt skrivande – och hur *upprätthåller* vi denna kompetens? Detta var två frågor som handledningsgruppen var intresserade av att arbeta vidare med.

1.4 Utvecklingsprojekt

Hösten 2013 sökte och fick bibliotekets handledningsgrupp ett bidrag från Utvecklingsenheten för högskolepedagogik och bildning

vid Södertörns högskola för att kunna driva ett mindre kompetensutvecklingsprojekt kring handledning. De utlysta bidragen var tänkta att uppmuntra arbetslag på högskolan till högskolepedagogisk experimentell verksamhet och utveckling. I bidraget ingick även en högskolepedagogisk konsult som stöd och bollplank samt förväntningar på att projektet skulle presenteras på en högskolepedagogisk internkonferens.

Projektets syfte var att utveckla de handledande bibliotekariernas pedagogiska kompetens och därmed utöka bibliotekets möjligheter att ge studenter handledning och pedagogiskt stöd när det gäller informationssökning i samband med akademiskt skrivande. Ambitionen var även att projektets resultat skulle komma andra arbetslag på biblioteket till nytta. Pedagogiska samtal med studenter sker ju också via kundtjänst och undervisning, och även här behöver personalen kontinuerlig kompetensutveckling med fokus på pedagogiska frågor.

Handledningsprojektet hade två mål:

1. Öka de handledande bibliotekariernas medvetenhet om vad det innebär att handleda samt utveckla fler pedagogiska verktyg¹ vid handledningssamtal.
2. Hitta former för kontinuerlig kompetensutveckling inom handledningsgruppen när det gäller handledning och pedagogiskt stöd.

Projektets högskolepedagogiska konsult blev Jonna Lappalainen, doktor i filosofi samt lärare och forskare vid Centrum för praktisk kunskap och i högskolepedagogik på Södertörns högskola. Projektledare blev Therese Lind, bibliotekarie på Södertörns högskolebibliotek som varit ansvarig för bibliotekets handledningstjänst sedan hösten 2010. Efter förslag från Jonna Lappalainen beslutade handledningsgruppen att under 2014 genomföra projektet i form av en högskolepedagogisk handledningskurs på två högskolepoäng. Liknande kurser i praktisk kunskap i mer utökat format har tidigare getts i samarbete med Centrum för praktisk kunskap för andra yrkesgrupper, till exempel högskolelärare i företagsekonomi (se Hjertström Lappalainen m.fl. 2014). Under våren 2015 ges även en

¹ Med "pedagogiska verktyg" avses här till exempel strategier, teoretiska modeller och reflektionsfrågor som kan användas inför, under och efter handledningen.

liknande kurs för bibliotekarier i samarbete med Regionbibliotek Stockholm (se Löfdahl 2015).

Projektbidraget vi fick användes till inköp av litteratur, hyra av lokaler för kursens två workshoppar samt bemanning i bibliotekets kundtjänst med hjälp av extrapersonal för att frigöra tid för deltagare samt projektledare. Utöver workshopparna träffades deltagarna för ytterligare två möten under året: ett inledande planeringsmöte i mars samt ett utvärderingsmöte i december. Den totala tidsåtgången för varje deltagare för deltagande i och förberedelser inför workshoppar och möten blev ungefär 26 timmar, exklusive examinationsuppgiften. Projektledaren deltog även med en presentation av projektet på en högskolepedagogisk internkonferens på Södertörns högskola i september 2014.

2.Handledningskurs

2.1 Innehåll

Kursen "Handledningssamtal i samband med informationsökning och akademiskt skrivande" utformades av Jonna Lappalainen och Therese Lind och bestod av två workshoppar under 2014. Deltagarna fick möjlighet att dels fördjupa sig i litteratur kring handledning, dels samtala och reflektera kring sin egen handledningspraktik genom praktiska övningar. Varje workshop gavs i samarbete med en högskolepedagogisk konsult. Den första med Jonna Lappalainen och den andra med Jan-Olof Gullö, doktor i musikpedagogik och akademisk avdelningsföreståndare för Avdelningen för journalistik och nationalekonomi vid Södertörns högskola. Efter genomgångna workshoppar erbjöds deltagarna möjligheten att göra en examinationsuppgift och därigenom få ett intyg motsvarande två högskolepoäng.

Kursmålen för handledningskursen formulerades utifrån projektets mål och innebar att deltagarna efter genomgången kurs skulle kunna:

- Redovisa kunskap och förståelse om olika svårigheter som kan uppstå vid handledning av studenter.
- Redogöra för olika pedagogiska verktyg som kan användas vid handledning av studenter i samband med informationsökning och akademiskt skrivande.
- Planera och genomföra handledningssamtal.
- Redogöra för och analysera det handledande samtalets möjligheter och begränsningar.
- Identifiera sitt behov av ytterligare kunskap och att ta ansvar för sin kunskapsutveckling.

Litteraturen på kursen bestod av fyra texter som valdes ut utifrån kursmålen. Ursprungligen var tanken att välja litteratur som mer direkt berörde handledande bibliotekariers villkor, men det var svårt att hitta något passande. Dessutom hade projektet en "experimentell" ansats och tanken var att få in nya perspektiv. Således använde vi oss under kursen istället av litteratur om forskarhandledning och uppsatsskrivande, utöver den text om praktisk kunskap som Jonna Lappalainen valde. En central del av projektet var även att prova nya metoder för kompetensutveckling. Efter förslag från Jonna Lappalainen och Jan-Olof Gullö kom kursen därför att innehålla två för oss

oprövade metoder som kan kallas "reflektion genom skrivande" samt "handledning på handledning". Under kursen återanvände vi även metoden "läsecirkel", men med ett tydligare fokus än tidigare på att koppla litteraturen till vår faktiska handledningspraktik. Kursens litteratur och metoder beskrivs mer utförligt i avsnitten nedan.

2.2 Workshop 1

Kursens första workshop var en heldag i maj 2014 med syfte att deltagarna skulle få ökad medvetenhet om sin roll som handledare. Deltagarna diskuterade inläst litteratur som behandlar dels handledning, dels vad professionell kunskap kan vara och reflekterade över konkreta situationer ur yrkeslivet. Metoderna som användes var "reflektion genom skrivande" samt "läsecirkel". Inför workshoppen förberedde deltagarna sig genom att läsa texter ur två böcker:

- *Forskarhandledaren* av Gunnar Handal och Per Lauvås, 2008. Kapitel 4, "Handledning i olika former och faser", kapitel 5, "Relationen mellan handledare och student" och kapitel 11, "Att tala om handledningen".
- *Mind over machine: the power of human intuition and expertise in the era of the computer* av Hubert L. Dreyfus och Stuart E. Dreyfus, 1986. Kapitel 1 [översatt från engelska], "Fem steg från nybörjare till expert".

I förberedelserna ingick även att skicka in förslag på frågor över vad i texterna som deltagarna tyckte var särskilt intressant eller svårt och som de skulle vilja diskutera vidare. Inför workshoppen ingick slutligen att göra en skrivuppgift enligt instruktioner från Jonna Lappalainen:

Jag skulle vilja att ni beskriver en handledningssituation, eller åtminstone en egenupplevd situation ur er yrkeserfarenhet. Välj gärna en situation där ni inte är helt nöjda med er insats, en situation som ni tänker att ni inte helt har förstått eller en situation som på något annat sätt har fått er att fundera. Jag skulle alltså önska att ni inte väljer en situation där allting funkade perfekt. Jag vill att ni beskriver situationen på en eller max två sidor. Skriv i jagform och försök beskriva situationen så gestaltande som möjligt. Det handlar inte om att ni ska tänka ut intressanta frågor eller infallsvinklar. Om det dyker upp

sådana är det helt ok men det viktigaste är att ni utgår från en situation eller en händelse ur er yrkeserfarenhet och beskriver denna. Jag vill att ni tar med er texten utskrivna på ett papper till workshoppen.

Workshoppen inleddes med att Jonna Lappalainen höll ett föredrag om praktisk kunskap. Resten av förmiddagen ägnades åt samtal och reflektion kring handledningens praktiska kunskap utifrån skrivuppgiften. Varje deltagare läste upp sin berättelse och fick sedan respons från Jonna Lappalainen och gruppen i syfte att starta en reflektion över den egna yrkesutövningen. Flera av berättelserna berörde liknande teman och dilemman, som att studenten vill få stöd i delar av uppsatsskrivandet som ligger utanför ens eget kompetensområde (se bilaga för ett exempel). Diskussionen i gruppen kretsade bland annat kring dessa frågor:

- Vad väcker situationen för tankar hos oss?
- Känner vi igen oss i handledningssituationen?
- Hur kan vi lösa liknande situationen som uppstår?
- Vad behöver studenten hjälp med i den här situationen – och vems ansvar är det att hjälpa studenten? Ämneshandledaren, bibliotekarien eller studenten själv?
- Vad kan vi lära oss av situationen?

På eftermiddagen fortsatte workshoppen med att Therese Lind höll ett kort föredrag om handledning, vilket följdes av en diskussion av den inlästa litteraturen i relation till vår handledningspraktik som bibliotekarier. Deltagarna fick diskutera parvis och sedan i helgrupp utifrån diskussionsfrågorna nedan:

- *Handledningsmodeller.* Diskutera och jämför de tre modellerna produkthandledning, processhandledning och ad hoc-handledning. Är dessa modeller relevanta för vår typ av handledning? Hur kan vi lära studenterna att lära sig själva?
- *Relationen handledare-student.* Vilka roller är vi villiga att gå in i under handledningen? Hur påverkar det studentens roll? Diskutera gärna utifrån listorna på s. 89 och 104 i boken *Forskarhandledaren*. Hur gör vi för att hantera avvägningen mellan studentens eget ansvar och behov av stöd?
- *Metakommunikation.* Hur kan vi metakommunicera med studenten OM handledningen inför och under mötet? Vilka positiva effekter märker vi av att metakommunicera? Vilka risker kan finnas? Hur påverkar det vårt ansvar som handledare?

Dagen avslutades med att deltagarna fick instruktioner inför nästa workshop som skulle hållas med Jan-Olof Gullö fem månader senare. Efter varje handledningstillfälle fram till dess skulle deltagarna reflektera över följande frågor:

- Fick studenten hjälp med det den ville?
- Fick studenten hjälp på något annat sätt?
- Vad var bra/mindre bra med handledningen?

Utifrån detta skulle deltagarna sedan välja ut en handledningssituation, göra en skriftlig reflektion på ca en A4-sida och ta med till workshop 2.

2.3 Workshop 2

Kursens andra workshop var en halvdag i oktober 2014 med syfte att deltagarna skulle få fler verktyg för att utveckla den egna handledningen. De fick även öva sig i att handleda varandra utifrån handledningssituationer i yrkeslivet genom praktiska samtalsövningar. Metoden som användes här var "handledning på handledning". Inför workshoppen läste vi två texter:

- *Reflekterande forskarhandledning* av Monika Appel och Åsa Bergenheim, 2005. S. 165–173, "Det handledande samtalet".
- *Att skriva en bra uppsats* av Lotte Rienecker och Peter Stray Jørgensen, 2014. Kapitel. 9, "Teori, begrepp, metoder och tillvägagångssätt".

Workshoppen inleddes med att Jan-Olof Gullö berättade om handledning från ämneshandledarens perspektiv samt om samtalsstrategier för handledning. Sedan gjorde vi övningen "handledning på handledning", vilket innebar att vi övade på att genomföra handledningssamtal med varandra – både som den handledande och handledde parten. Deltagarna delades upp i två grupper i varsitt rum. Deltagarna i varje grupp turades parvis om att handleda varandra, max tio minuter, medan de andra observerade och lyssnade. Ämnet för samtalet var den handledningssituation som deltagarna reflekterat och skrivit om inför dagens workshop.

Som "handledare" i samtalet var uppgiften att utgå från de tre frågor som ingick i reflektionsuppgiften, men en lika stor del av övningen var att prova olika samtalsstrategier för att få den "handledde" att berätta mer, till exempel att lyssna aktivt, ställa följdfrågor och låta samtalet ta tid. Efter att alla handlett varandra sammanfattade vi

våra intryck gruppvis. Hur kändes det att handleda? Att bli handledd? Att sitta bredvid och bara lyssna? Övningen avslutades med att de två grupperna samlades igen och presenterade sina intryck för varandra.

Workshoppen avslutades med att den frivilliga examinationsuppgiften delades ut. Uppgiften innebar att göra en fördjupad reflektion på 6–8 sidor av en handledningssituation som deltagaren upplevt, varav:

- 1–2 sidor utgjordes av en beskrivning av situationen.
- 1–2 sidor utgjordes av en redogörelse av kursens litteratur/teori.
- 1–2 sidor utgjordes av reflektion över situationen utifrån kursens litteratur/teori.
- 1–2 sidor utgjordes av en reflektion över om deltagarens syn på handledning förändrats utifrån kursens innehåll.

Tre av de nio deltagarna valde sedan att göra uppgiften, som examinerades av Jonna Lappalainen.

3. Avslutning

3.1 Utvärdering

Under projektets gång genomfördes två utvärderingar. Dels fick deltagarna göra en skriftlig utvärdering via e-post efter workshop 1, dels hade vi en gemensam summering på projektets avslutande möte. Utöver detta har även deltagarna som skrev examinationsuppgifterna godkänt att deras texter används som underlag för att summera projektet. Nedan följer en sammanställning av deltagarnas kommentarer när det gäller projektets upplägg, litteratur och metoder. I nästa avsnitt, "Resultat" redogörs närmare för vad projektet fört med sig för handledningsgruppens deltagare.

Upplägg

Den skriftliga utvärderingen av workshop 1 visade att deltagarna tyckte att upplägget fungerade bra. Någon uppskattade blandningen av teori och praktik, och någon tyckte att Jonna Lappalainens föreläsning om olika sorters kunskap var mycket intressant. Någon tyckte det var positivt att få möjlighet att träffas och prata om handledning i utökad form, och att det var bra att vi hade förberett oss innan genom att skriva och läsa texter. Någon menade att det var bra att diskussionen om litteraturen föregicks av skrivuppgiften tidigare på dagen, då samtalet genom detta blev mer konkret. Någon önskade att vi hade haft mer tid att gå vidare med berättelserna och analysera bibliotekarierollen, medan några menade att alla krävande reflekterande diskussioner gjorde att en heldag blev i mesta laget. Med anledning av det sistnämnda förlades workshop 2 till en halvdag istället. Vi hade ingen direkt utvärderingsfråga kring just den andra workshopen i den avslutande projektutvärderingen, men en kommentar gavs om att upplägget även på denna workshop var bra.

Litteratur

Flera av deltagarna tyckte att litteraturen var svår att relatera till och hade önskat litteratur som var mer inriktad på bibliotekariers speciella handledningssituation. Ett exempel som angavs är att vi bara träffar studenterna en gång och därmed inte hinner bygga upp en relation, till skillnad från i handledningen av doktorander. Dreyfus text om praktisk kunskap upplevdes som svårläst av flera. Andra beskrev litteraturen som bra, intressant, tankeväckande eller lagom mycket att läsa. Någon menade att litteraturen absolut kan appliceras på vår verksamhet om man bara använder lite fantasi,

och någon annan tyckte att litteraturen gav ett bredare perspektiv på handledning vilket var värdefullt. Någon tyckte att Handal och Lauvås text om forskarhandledning var "bäst" och läste ytterligare några kapitel på egen hand. Någon beskrev Appel och Bergenheims text om handledningssamtal som mycket handfast och pedagogisk, och tyckte att Rienecker och Jörgensens text var av stort värde för att förstå processen i att skriva uppsats.

Metoder

"Reflektion genom skrivande"

Denna metod introducerades av Jonna Lappalainen och var ny för alla deltagare. Metoden fick mycket positiva kommentarer vid båda utvärderingstillfällena. Bland annat beskrevs den som inspirerande, bra, värdefull, nyttig, lärorik, utmanande och "bäst". Några beskrev den som rolig, vilket också kunde märkas på alla skratt under uppläsningen av berättelserna. Till att börja med tyckte flera att det var bra att skriva ner sina reflektioner jämfört med att bara berätta muntligt. En motivering som angavs är att berättelsen då blev mer utförlig och genomtänkt och att man lättare fick syn på saker. Några tyckte dock att det var svårt att välja ut ett typiskt fall att skriva om, då alla handledningstillfällen är otypiska. Vidare nämnde flera att det var värdefullt att få läsa upp sin berättelse och få respons från de andra i gruppen. Någon beskrev det som att det kändes meningsfullt att få reflektera över sin egen praktik och att få beskriva det man gör. Någon annan tyckte dock att det var lite svårt att ha högläsning. Flera kommentarer tog också upp det positiva – men ibland utmanande – med att få en utifrånblick i och med att Jonna Lappalainen var med och ställde följdfrågor. Slutligen tyckte många att det var intressant och givande att få höra de andras berättelser om sina handledningserfarenheter. Anledningar som gavs var bland annat att det var hög igenkänningsfaktor och att vi i vanliga fall inte pratar så mycket med varandra om vår handledning. Några menade att man nu fick inblick i hur andra arbetar och tänker, att det finns många olika sätt att lösa en situation och att det fick en att tänka efter.

”Läsecirkel”

Läsecirkel är en vanlig kompetensutvecklingsmetod bland arbetsgrupperna på biblioteket, och flera av deltagarna beskrev det som en bra och givande metod. Som sagt tyckte dock flera att litteraturen denna gång var svår att applicera på vår handledning. Emellertid sade några att de uppskattade kombinationen vid den första workshopen av att på förmiddagen reflektera kring de skrivna berättelserna och sedan följa upp det med en mer teoretisk diskussion på eftermiddagen.

”Handledning på handledning”

Denna metod introducerades av Jan-Olof Gullö och var även den ny för alla deltagare. Metoden beskrevs som bra, ok, intressant, enkel att göra själv samt konkret i och med att det var lätt att koppla till handledningssituationen. Någon annan tyckte också att metoden gjorde att man tränade sig i att lyssna och ställa frågor. Någon tyckte att upplägget på metoden var bra: att det var en liten grupp, att man förberett sig genom att välja ut och tänka igenom ett handledningstillfälle, och att man fick både berätta, lyssna och ställa frågor. Någon tyckte att metoden utmanade en för att det kändes lite obekvämt.

3.2 Resultat

Projektets resultat kommer nedan att beskrivas med utgångspunkt i de två mål vi jobbade utifrån i projektet. För det första, har projektet och kursen ökat deltagarnas medvetenhet om handledning? Har de utvecklat fler pedagogiska verktyg och har de förändrat något i sitt sätt handleda? För det andra, hur tycker deltagarna att gruppen ska fortsätta arbeta med kompetensutveckling? Har vi funnit några nya givande metoder? Avslutningsvis sammanfattas de idéer som gruppen vill fortsätta arbeta med för att utveckla bibliotekets handledningstjänst.

Mål 1 – medvetenhet och pedagogiska verktyg

Samtliga deltagare uppger att de på olika sätt blivit mer medvetna och reflekterande när det gäller handledning. Till exempel vad det innebär att handleda, huruvida syftet med handledningen är produkt eller process och vilket ansvar man har som handledare. Flera tar upp att de fått syn på hur mycket bibliotekariens roll som handledare skiljer sig från ämnesshandedarens, men någon beskriver även en insikt att det finns många likheter med andra typer av handledning. Någon uppger att hen kommer sträva efter att agera mer stödjande och uppmuntrande i handledningen, medan någon annan beskriver behovet av att framöver även våga ställa krav på och sätta gränser mot studenterna. Någon beskriver att hen tydligare blivit medveten

om dilemman att som bibliotekarie pendla mellan att ha en service roll och en pedagogisk roll. Ett par deltagare säger att de nu känner sig säkrare i vad de som bibliotekarier *inte* behöver hjälpa studenterna med. Hos någon har det också fötts vissa tvivel – är det en bra idé att försöka ge handledning till studenter som ofta främst vill ha sökhjälp och snabba resultat?

Det som deltagarna framförallt uppger att de fått med sig från projektet är vikten av metakommunikation, det vill säga att stämna av sina och studentens förväntningar inför och under handledningstillfället. Till exempel nämner flera att de redan i mejlkontakten tänker sträva efter att ta reda på studenten egentligen vill ha hjälp med och vara tydligare med vad vi som bibliotekarier kan erbjuda för stöd. Några tar upp att de även i början på själva mötet vill göra en kort avstämning istället för att sätta igång med sökningen direkt. Andra exempel på strategier som tas upp är att förbereda frågor till studenten innan samtalet, ställa kontrollfrågor för att se till att man förstått studenten rätt, och att ställa mer "ovanliga" frågor för att få studenten att tänka till. Slutligen menar flera att informationen på webben och namnet på tjänsten, "Handledning i informationssökning", kan ses som metakommunikation, och att vi här behöver fundera mer över vilka signaler vi sänder ut om tjänsten och vår kompetens som bibliotekarier.

Ingen av deltagarna verkar ännu ha gjort några stora förändringar i sitt sätt att handleda. Ett skäl som någon för fram är att förändring kan ta tid och ske gradvis, och någon tycker det är svårt att få övning i detta när vi handleder så pass sällan. Någon upplever att hen nu ägnar mindre tid nu åt förberedelser inför handledningen jämfört med innan, men om det beror på handledningsprojektet är svårt att säga. Flera nämner dock att gruppen nu fått andra termer om och etablerat ett gemensamt språk om handledning, vilket gör det lättare att sätta ord på vad som händer i handledningen och varför. Det gör det också lättare att fortsätta reflektera och utvecklas tillsammans i gruppen.

Mål 2 – kompetensutveckling och metoder

Många beskriver hur de vill fortsätta arbeta med metoden ”reflektion genom skrivande”. Någon menar att det kan vara ett sätt att skapa kontinuitet, då det är möjligt att gå tillbaka och läsa tidigare texter. Några föreslår att det dock kan räcka med att ett par personer skriver och läser upp sina berättelser som utgångspunkt för diskussion i gruppen. Ett annat förslag är att metoden kan användas i liknande situationer, till exempel i kundtjänst, men då kanske i form av kortare berättelser om situationer som uppstått. Även metoderna ”handledning på handledning” och ”läsecirkel” nämns av några som intressanta att fortsätta med, men i det sistnämnda fallet önskas texter som är mer riktade till oss bibliotekarier. Andra idéer är rollspel kring situationer i kundtjänst och samarbeten med andra bibliotek kring handledning.

Vad vi tar med oss

Under projektet har vi fått ökad medvetenhet om att metakommunikationen med studenten spelar stor roll för att handledningen ska bli så bra som möjligt. Detta gäller inte bara de pedagogiska samtalsverktyg vi använder oss av inför och under handledningssamtalet, utan även hur vi via olika forum kommunicerar vår kompetens som bibliotekarier. Därför vill vi under 2015 ytterligare förtydliga handledningstjänstens innehåll genom att se över vad vi kallar tjänsten och hur vi informerar om den. ”Handledning” kan betyda många olika saker, finns det något annat begrepp vi vill använda som leder till färre missförstånd?

Vi tar med oss metoden ”reflektion genom skrivande” som en givande form för återkommande kompetensutveckling – den ger möjlighet att både reflektera, diskutera och lära av varandra när det gäller handledar- och bibliotekarierollens utmaningar. En ny workshop är därför inplanerad under hösten 2015. Denna gång deltar inte hela handledningsgruppen med skrivna berättelser, utan ett par ”case” får fungera som utgångspunkt för diskussionen. En liknande metod kommer även användas under ett kompetensutvecklingstillfälle om pedagogiskt bemötande för all personal i bibliotekets kundtjänst under hösten.

I dagsläget erbjuder vi enbart tidsbokad handledning, vilket har sina nackdelar. Bibliotekariens förberedelser matchar inte alltid studentens förväntningar eller behov, antalet handledningar vi kan ta blir begränsade och det krävs mycket administration för att fördela förfrågningarna. För att bli mer tillgängliga och kunna starta metakommunikationen direkt vid det faktiska mötet med studenten kommer vi

under HT15 testa drop in-handledning som komplement till vår ordinarie tidsbokade handledning.

Att samarbeta med andra yrkesgrupper, i det här fallet högskolelärare, och på så sätt få en "utifrån-blick" samt fördjupade perspektiv på handledning har varit väldigt värdefullt och är något vi vill fortsätta med. En aktuell samarbetspartner här vore till exempel Studieverkstan på högskolan, som biblioteket redan i nuläget samarbetar med på flera olika sätt. Bland annat har vi redan tagit del av Studieverkstans erfarenheter inför planeringen av vår nya drop in-handledning.

Sist men inte minst har projektet resulterat i att hela gruppen gått en högskolepedagogisk kurs tillsammans och därmed börjat etablera ett gemensamt språk kring handledning. Tre deltagare har dessutom fått två högskolepoäng genom att skriva examinationsuppgiften till kursen.

4. Litteraturförteckning

- Appel, M. & Bergenheim, Å. (2005). *Reflekterande forskarhandledning: om samarbetet mellan handledare och doktorand*. Lund: Studentlitteratur.
- Dreyfus, H. L. & Dreyfus, S. E. (1986). "Fem steg från nybörjare till expert". [Översatt kapitel]. I: *Mind over machine: the power of human intuition and expertise in the era of the computer*. Oxford: Basil Blackwell.
- Handal, G. & Lauvås, P. (2008). *Forskarhandledaren*. Lund: Studentlitteratur.
- Hansson, B. (2009). "Handledning – ett biblioteksperspektiv". I: Hansson, B. & Lyngfelt, A. (red.) *Pedagogiskt arbete i teori och praktik: om bibliotekens roll för studenters och doktoranders lärande*. Lund: BTJ, s. 155–176.
- Hjertström Lappalainen, J. m.fl. (red.) (2014). *Att lära en företags-ekonom att tänka*. Huddinge: Södertörns högskola.
- Lundgren, I. & Sedvall, K. (2012). *Studenten i informationssökningsprocessen – en problemanalys*. Rapport från Malmö högskola. <http://www.mah.se/upload/BIT/Bibliotek/Projekt/Bilaga%209%20Handledningsanalys%202011.pdf> [2015-06-12].
- Löfdahl, B. (2015). *Kurs i bibliotekariens praktiska kunskap, februari-maj 2015*. Blogginlägg från Regionbibliotek Stockholm. <http://regionbiblioteket.se/kalendarium/utbildning-i-bibliotekariens-praktiska-kunskap-feb-nov-2015/> [2015-06-12].
- Rienecker, L. & Stray Jørgensen, P. (2014). *Att skriva en bra uppsats*. Lund: Liber.

5. Bilaga

Reflektion genom skrivande – en av berättelserna från workshop 1
Innan mötet har jag varit lite fundersam på om jag verkligen kommer kunna hjälpa studenten. I hens bokningsmejl har hen bland annat skrivit att hen vill ha hjälp med att bedöma vilket sorts empiriskt material som kan vara tillförlitligt och lämpligt för hens uppsats. Jag mejlar tillbaka att det är handledaren hen behöver diskutera denna fråga med, men att jag däremot kan hjälpa till med att söka efter material och föra ett allmänt resonemang kring olika sorters källor. Jag skickar med lite söktips och studenten verkar nöjd med det, så jag går till handledningen med en känsla av tillförsikt: Det verkar relativt enkelt att hitta material om hens ämne, det här kommer gå bra.

När vi möts upp inser jag att träffat studenten förut, senast i info-disken några veckor innan då vi diskuterat förseningsavgifter. Jag hajar till lite, men hen ser enbart glad ut och verkar inte komma ihåg detta. Vi kommer in i Infoverkstan. Jag visar var hen kan hänga av sig kläderna och vi slår oss ner vid varsin dator. Som vanligt inleder jag med att gå igenom lite hur jag hade tänkt mig tillfället:

- Så, vi har en timme på oss idag och det vi ska göra är alltså att gå igenom hur man kan söka fram litteratur till din uppsats. Jag har även med en avhandling som kanske kan vara intressant för dig att titta på...

Studenten verkar nöjd med det, så under tiden datorerna loggar på fortsätter jag att ställa lite frågor för att få veta hur mycket det är lönt för mig att gå igenom under handledningen:

- När behöver du lämna in uppsatsen? Har du hunnit börja söka något i databasen som jag tipsade dig om?

- Ja, jag har sökt runt lite, säger hen, men det är svårt att veta vad det är jag ska använda.

Jag visar hen hur han ska gå in i databasen och vi gör en provsökning tillsammans. Vi hittar ett flertal artiklar med intressanta titlar och jag visar hen hur han kan se vad för slags källa det rör sig om och hur hen kommer åt att läsa dem. Jag tänker att det här, det går ju ganska bra. Men hen ser mest bekymrad ut:

- Men, jag vet liksom inte, är det sådana HÄR texter jag ska använda som empiriskt material?

- DET kan jag däremot inte svara på. Har du frågat din handledare?
- Ja, men vet du, jag får intrycket av att hen inte VILL svara. Jag mejlade hen, och hen svarade på allt annat än just det där om empirin. Och om teorin. Hen kanske inte FÅR hjälpa studenter med det? Det är vad jag tror. Men det är jättesvårt, jag har liksom den här metoden och den här teorin och jag vet liksom inte hur jag ska få ihop det med det jag vill undersöka...

Jag vet inte vad jag ska svara, så jag nickar mest och lyssnar. Jag tänker att det där med handledaren låter märkligt men har samtidigt hört flera liknande historier från studenter genom åren. Och jag vet ju faktiskt inte hur just det här ämnet ser på uppsatshandledning, kanske stämmer det att studenten själv måste ta beslut i alla dessa frågor? Studenten fortsätter prata och samtidigt ställa en strid ström av frågor:

- Hur ska jag använda mig av den här metoden? Den här teorin, passar den verkligen till min frågeställning? Vad ÄR egentligen en teori? Hur mycket empiriskt material behöver jag?

Jag försöker flika in att jag inte kan svara på de frågorna, dels för att jag inte är ämneskunnig inom just hens ämne och dels för att jag är obekant med hur den här sortens litteraturstudier ska gå till. Men hen bara fortsätter att ställa frågor, och jag börjar bli lite stressad. Det är jobbigt att sitta och få frågor som jag inte vet vad jag ska svara på, samtidigt som jag gärna vill ta tillfället i akt att hjälpa studenten med det jag faktiskt KAN. Hen har ju uppenbarligen inte sökt så mycket än och verkar behöva stöd med det. Stöd som JAG kan erbjuda. Hen håller fram en bok:

- Räknas det här som en teori?

Jag tittar i boken för att se om det går att få någon överblick, men det är otroligt svårt att bedöma. Jag säger igen att jag inte vet, och att hen måste fråga någon ämneskunnig.

- *Så du vet inte?*

- Nej.

- Inte jag heller! Och handledaren vill inte svara.

Hen slår uppgivet ut med händerna och skrattar. Jag skrattar också, för hela situationen är så komisk och kaotisk och har helt glidit mig ur händerna. Jag försöker istället bekräfta hens upplevelse. Ja, det är svårt att skriva uppsats. Ja, det är svårt att få ämne, teori och metod att hänga ihop. Ja, ibland får man inte den hjälp man önskar från handledaren. Jag försöker också styra tillbaka till det vi höll på med innan men det är svårt. Till slut säger hen:

- Okej... så det du kan hjälpa till med är att SÖKA?

- Ja, precis.

- Okej, då gör vi det!

Jag andas ut. Jag bestämmer mig för att försöka vara lite mer direkt:

- Okej, nu gör vi så här. Vi försöker hitta tidigare studentuppsatser som använt sig av din metod, och sen kan du läsa igenom dem för att få lite kött på benen kring hur en sådan här undersökning kan genomföras. Och så ska du få tips på en bra bok om uppsats-skrivande av mig – läs kapitlet om teori, det är jättebra tycker jag.

De sista tjugo minuterna söker vi framgångsrikt tillsammans efter tidigare uppsatser och studenten ser glad ut igen. När vi skiljs åt tackar hen hjärtligt och det känns faktiskt som ett bra avslut, trots allt. Jag tänker att hen på något sätt fick hjälp ändå – även om det kanske inte var vad hen hade hoppats på.”